

Eraõigusliku juriidilise isiku tegutsemine oma organite kaudu ning vastutus nende tegude eest. Läbiva vastutuse printsip

Seoses 28. juunil 1994 Riigikogu poolt vastu võetud tsiviilseadustiku üldosa seaduse (edaspidi) TsÜS juriidilisi isikuid reguleerivate sätete (3. ptk) kohaldamisega, samuti uue TsÜS eelnõu väljatöötamisega on tõusetunud rida küsimusi juriidilise isiku taht väljendava organi ning tema liikmete õiguslikust seisundist ja viimatinimetatute suhetest juriidilise isiku endaga. Käesoleva artikli eesmärgiks on analüüsida nii õigusteoreetilise kui ka -praktilisest aspektist eraõigusliku juriidilise isiku (eelkõige äriühingu) tegevuse väljendajaks oleva juriidilise isiku struktuuriüksuse ((esindus)organi) õiguslikku staatust, nimetatud organi liikmete tegevuse ning juriidilise isiku tegevuse vahelisi seoseid, samuti juriidilise isiku vastutust oma organi ning selle liikmete tegevuse eest. Eelnimetatud küsimusi käsitleb autor võrdlevalt Saksa ja Šveitsi õiguse vastavate sätete ning õiguspraktikaga.

1. Esindusorgan juriidilise isiku tahte kujundajana

Juriidilise isiku teovõimega seotud põhiküsimuseks on juriidilise isiku esinduse küsimus ehk kuidas toimub juriidilise isiku tahte kujundamine. Kuivõrd juriidiline isik tegutseb oma esindajate ehk organite kaudu, siis olulise tähtsusega nii juriidilise isiku teovõime kui ka vastutuse käsitlemisel on juriidilise isiku ja tema seadusliku esindaja (juhatuse või seda asendava organi) vahekord.

Erinevates juriidilist isikut käsitlevates teooriates on probleemile lähenetud erinevalt. F. C. von Savigny (1779–1861), kes oli fiktsiooniteooria silmapaistvaks esindajaks, käsitles juriidilist isikut õigusvõimelise, kuid mitte teovõimelise subjektina. Fiktsiooniteooria järgi puudub juriidilisel isikul tahe.^{*1} Kui füüsilised isikud juriidilise isiku eest tegutsevad, siis on see võrreldav seadusliku esindaja tegevusega teovõimetu inimese puhul. Esindaja taht käsitletakse fiktsiooni tulemusena juriidilise isiku enda tahtena, seda aga üksnes esinduspädevuse piirides. Seega saab juriidiline isik õigustehinguid teha, mitte kunagi aga õigusrikkumist toime panna, sest esindaja lubamatu tegevus asub alati väljaspool esinduspädevuse piire. Fiktsiooniteooriast lähtuvat juriidilise isiku teovõime käsitlust nimetatakse esindajateooriaks.^{*2}

Teiseks juriidilise isiku teovõimet käsitlevaks teooriaks on organiteooria, mis seondub Saksa õigusteadlase O. Gierke (1841–1921) nimega. O. Gierke oli juriidiliste isikute käsitlemisel realiteediteooria rajajaks. Selle kohaselt tegutseb juriidiline isik ise oma organite kaudu. Organite poolt pädevuse piires tehtud tegusid

¹ K. Schmidt. Gesellschaftsrecht. 3. Auflage. Köln, Berlin, Bonn, München, 1997, lk 199.

² A. Meier-Hayoz. Grundriss des schweizerischen Gesellschaftsrechts. Bern, 1989, lk 25.

vaadeldakse juriidilise isiku enda tegudena. Organiteooria kohaselt omab juriidiline isik võimet teha nii õiguspäraseid tegusid kui ka õigusvastaseid tegusid. Juriidilist isikut käsitletakse seetõttu ka deliktivõimelisena.^{*3}

Kehtiva TsÜS § 94 kohaselt saab juriidiline isik teha tehingut üksnes esindaja kaudu. TsÜS § 43 lõige 1 kohaselt on juriidilise isiku seaduslik esindaja juhatus või seda asendav organ, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. Seega erinevalt varasemast käsitlusest ei loeta juhatuse poolt juriidilise isiku nimel tehtud tehinguid mitte juriidilise isiku organi, vaid juriidilise isiku esindaja poolt tehtuks. Juriidilise isiku organi samastamine esinduse instituudiga ei ole kooskõlas organi olemusega.

Tuleb asuda seisukohale, et juriidilise isiku organi ja esindaja instituudid peaksid olema teineteisest lahutatud. Arvestades asjaolu, et juhatuse kui seadusliku esindusorgani teod loetakse Eestis sarnaselt Šveitsi õigusega automaatselt juriidilise isiku enda tegudeks, samuti asjaolu, et kõik TsÜS-s esindust reguleerivad sätted ei ole kohaldatavad juriidilise isiku organi suhtes, oleks õigem rääkida juhatuse kui juriidilise isiku esindusorgani tegevusest juriidilise isiku seadusliku esindajana, mitte aga samastada juhatust üks-üheselt juriidilise isiku esindajaga.

TsÜS eelnõu § 108 lõige 2 kohaselt võib juriidiline isik teha tehingu organi või esindaja kaudu. Vastavalt TsÜS eelnõu §-le 31 loetakse juriidilise isiku juhatus või seda asendav organ suhetes kolmandate isikutega juriidilise isiku seaduslikuks esindajaks. Eelnõu § 28 lõige 3 kohaselt loetakse juriidilise isiku organi tegevus juriidilise isiku tegevuseks. Eeltoodust nähtub, et juriidilise isiku organi ja esindaja käistlus on eelnõus kehtiva TsÜS-ga võrreldes paremini teineteisest eraldatud. Juriidilise isiku organit ei võrdsustata enam üks-üheselt juriidilise isiku esindajaga, vaid käsitletakse juriidilise isiku organi käitumist teatud juhtudel juriidilise isiku esindaja käitumisena.

Klassikalise kontseptsiooni kohaselt, millest lähtub Šveitsi õigus, ei ole juriidilise isiku organi tegevus mitte juriidilise isiku esindaja tegevus, vaid juriidilise isiku enda tegevus, kes esineb väliselt oma organite kaudu. Organi tahe ei ole kolmanda õigussubjekti tahe, vaid organi poolt kujundatud juriidilise isiku tahe, mille organ on üheks osaks temast endast. Eeltooduga on seletatav asjaolu, et juriidilise isiku organid saavad kohustada juriidilist isikut mitte ainult õigustehingute kaudu, vaid ka oma muu käitumisega, s.t ka lubamatute tegudega.^{*4}

Erinevalt Šveitsi õigusest, mille kohaselt juriidilise isiku organ on üks osa juriidilisest isikust endast, mitte aga tema esindaja, käsitleb Saksa õigus sarnaselt Eesti õigusele juhatust kui juriidilise isiku organit tema seadusliku esindajana. Juhatus täidab nii Eesti kui Saksa õiguse kohaselt kahesuguseid ülesandeid – juhatus nii juhhib kui ka esindab juriidilist isikut.

Vastavalt Saksa *BGB* (tsiviilseadustik) § 26 lõikele 2 esindab juhatus ühingut kohtulikult ja kohtuväliselt. Saksa *GmbHG* (osaühinguseaduse) § 35 lõige 1 kohaselt on osaühingu seaduslikeks esindajateks aga tema ärijuhid. Erinevalt Eesti äriseadustikust (edaspidi ÄRS) ei nimeta Saksa *GmbHG* otseselt kaubandusregistrisse (saksa k *Handelsregister*) kantud ärijuhte juhatuseks. Saksa õigus loeb juriidilise isiku organiteks ka kõiki teisi põhikirja järgi juriidilise isiku eest tegutsema volitatud isikuid.^{*5}

BGB §-st 164 tulenevad järgmised esindusõiguse printsiibid.

- 1) Kui ühingu organ tegutseb ühingu nimel ja oma esindusvolituse piirides, kohustab ta üksnes ühingut.
- 2) Kui organ tegutseb oma nimel, kohustab ta üksnes iseennast.
- 3) Kui organ tegutseb ühingu nimel ja ületab esindusvolituse piire, siis üldjuhul on selline tehing *BGB* §-st 177 tulenevat kehtetu ja organ vastutab tulemuste eest isiklikult.^{*6}

Sellisest seaduse tõlgendusest nähtub, et Saksa õiguses domineerib esindusteooria põhimõtete.

Saksa õiguses tehakse vahet sellel, kas juriidilise isiku nimel on tegutsenud organ või organi poolt volitatud kolmas isik. Kui juriidiline isik vastutab nii organi kui enda tegude eest, siis volituse alusel tegutseva kolmanda isiku tegude eest vastutab juriidiline isik kui võõra kohustuste eest (*BGB* § 278) ning üksnes selles ulatuses, mis on hõlmatav volituste mahuga (v.a kui eraldi kokkuleppega pole juriidiline isik oma vastutust täielikult välistanud).^{*7}

Saksa õiguses on vaieldud selle üle, kas juriidilise isiku üks organ (nt aktsiaseltsi nõukogu) võib kaevata

³ H. Hübner. Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Gesetzbuches. Berlin, 1985, lk 107.

⁴ K. Schmidt. Gesellschaftsrecht. 2. Auflage. Köln, Berlin, Bonn, München, 1991, lk 627.

⁵ W. Flume. Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Rechts. Erster Band. Zweiter Teil. Die juristische Person. Berlin-Heidelberg-New York-Tokyo, 1983, lk 380.

⁶ K. Schmidt (viide 1), lk 263.

⁷ W. J. Friedrich. Vereine und Gesellschaften. München, 1978, lk 27.

kohtusse sama juriidilise isiku teise organi (nt aktsiaseltsi juhatuse), kui see teine organ (juhatuse) ei esita näiteks seaduses ettenähtud ajavahemiku järel nõukogule aruannet oma tegevuse kohta. Ollakse seisukohal, et kui sellises protsessis ka anda erandkorras kummalegi organile protsessiõigusvõime ja -teovõime, oleks see samm siiski mõttetu, sest sellist kohtuotsust ei ole võimalik täita. Nagu selgub Saksa *AktG* (aktsiaseltsiseaduse) §-st 90, ei ole võimalik vaidluse tekkimine õiguste ja kohustuste täitmise üle organi ja organi liikme vahel või ühe ja sama juriidilise isiku erinevate organite vahel. Taolistel juhtudel saab õiguslik vaidlus tekkida üksnes juriidilise isiku ja füüsilise isiku vahel, kusjuures juriidilist isikut esindab kohtus esindusõigust omav juhatuse liige.*⁸

Eesti ÄRS § 317 lõige 8 kohaselt esindab nõukogu aktsiaseltsi tehingute tegemisel ja vaidlustes juhatuse liikmega. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku (edaspidi TsMS) § 83 lõige 2 kohaselt ajab juriidiline isik kohtus asju oma esindaja kaudu, kes tegutseb temale seaduse või lepinguga antud volituste piires. TsMS § 84 lõige 3 kohaselt esindab juriidilist isikut kohtus juhatuse või seda asendav organ, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. Juriidilist isikut võib kõigis kohtus tehtavates menetlustoimingutes esindada iga juhatuse liige, kui seaduse või põhikirjaga ei ole ette nähtud, et juhatuse liikmed või mõned neist võivad juriidilist isikut esindada ühiselt. Eeltoodud TsMS-s fikseeritud juriidilise isiku esindust puudutav regulatsioon on kooskõlas nii TsÜS-i kui ka ÄRS-ga, samuti sihtasutuste seadusest (edaspidi SaS) ning mittetulundusühingute seadusest (edaspidi MtÜS) tuleneva õigusliku regulatsiooniga.

Praktikas on esinenud vaidlusi selle üle, kes on volitatud äriühingu nimel alla kirjutama äriregistrile esitatavale avaldusele juhul, kui äriregistri B-kaardil fikseeritud juhatuse liige kas keeldub avaldusele alla kirjutamast või ei saa seda objektiivsetel asjaoludel teha. Tekib küsimus, kas äriregistrile esitatavale avaldusele võib alla kirjutada uus üldkoosoleku (nõukogu) poolt valitud juhatuse liige, keda B-kaardile veel kantud ei ole. Sellele küsimusele tuleb vastata jaatavalt. Samale seisukohale on asunud ka Riigikohtu tsiviilkolleegium.*⁹

Riigikohtu nimetatud otsuse kohaselt ei ole ÄRS § 144 lõikega 3, mille kohaselt äriregistrile esitatavale avaldusele kirjutab alla juhatuse liige, vastuolus põhimõtte, mille kohaselt osaühingu äriregistrile esitatavale juhatuse liikme kande muutmise avaldusele kirjutab alla osaniku otsusega määratud uus juhatuse liige, kes ei ole juhatuse liige äriregistri järgi. Arvesse võttes seaduses fikseeritud, tuleb nimetatud lahendit lugeda õigeks ja põhjendatuks.

Eesti õiguspraktikas on sageli tõusetunud küsimus, mis saab siis, kui juriidilise isiku esindusorgani liikmete volituste tähtaeg on läbi saanud ning pädev organ ei ole teinud otsust ei seniste liikmete tagasikutsumise, uute valimise ega ka seniste liikmete uueks tähtajaks valimise kohta. Näiteks valitakse ÄRS § 184 lõige 2 kohaselt osaühingu juhatuse liikmed kolmeks aastaks, kui põhikirjas ei ole ette nähtud lühemat tähtaega. Aktsiaseltsi juhatuse liikmete volituste tähtaja osas tuleneb sama põhimõtte ÄRS § 309 lõikest 2. Seega ei saa eelnimetatud äriühingute juhatuse liikmete volituste tähtaeg mingil juhul ületada kolme aastat.

Seaduses ei ole reguleeritud küsimust aktsiaseltsi ning osaühingu esindusest juhul, kui esindajate volitused on lõppenud. Juhindudes asjaolust, et kolmandate isikute suhtes kehtib äriregistrisse kantud andmete õigsuse printsiip, ei pea kolmas isik tehingu tegemisel aktsiaseltsi või osaühinguga kontrollima muud, kui juriidilise isiku esindaja vastavust B-kaardil fikseeritud andmetele. Seega tekivad juriidilise isiku esindajana B-kaardile märgitud isiku tegudest õigused ja kohustused sellele vaatamata, kas esindaja volituste tähtaeg on saanud või mitte.

Eraldi küsimuseks on aga asjaolu, milline on selle isiku vastutus juriidilise isiku ees, kui ta teeb pärast volituste tähtaja saabumist juriidilise isiku nimel õigustoiminguid. Samuti kerkib üles küsimus, kas taolisel isikul on õigus keelduda toimingute tegemisest juriidilise isiku nimel. Juhatuse liige ise ei saa ennast tagasi kutsuda. Üldjuhul ei saa ta ka esitada äriregistrile avaldust enda kustutamiseks B-kaardilt. Senise praktika kohaselt on äriregister ka keeldunud juhatuse liiget B-kaardilt kustutamast, kui viimane on ainsaks juhatuse liikmeks ning uue liikme valimiseks või äriregistrisse kandmiseks puudub sellekohane otsus ning avaldus. Seetõttu võib asuda seisukohale, et isikul, kelle volituste tähtaeg on saanud, on õigus keelduda juriidilist isikut esindamast ning et temale ei ole eelnimetatud keeldumise pärast võimalik kohaldada vastutust selle tagajärjel tekkiva võimaliku kahjuga juriidilisele isikule.

Seega ei ole juhatuse liige ise vastutav asjaolu eest, et juriidilise isiku pädev organ (tavaliselt üldkoosolek või nõukogu) ei ole tema volitusi pikendanud ega teda juhatuse liikme kohalt tagasi kutsunud. Eeltoodust tulenevalt on võimalik asuda seisukohale, et juhatuse liikme volituste tähtaja saabumisele vaatamata on tal

⁸ W. Flume, lk 406.

⁹ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 16. aprilli 1998. aasta kohtuotsus Arco Grupi OÜ kassatsioonkaebuse alusel Tallinna Ringkonnakohtu tsiviilkolleegiumi 22. detsembri 1997. aasta otsuse Tetragrupi OÜ äriregistri kande muutmiseks (RT III 1998, 14, 156).

õigus esindada juriidilist isikut kuni tema tagasikutsumiseni juriidilise isiku pädeva organi poolt või tema valimiseni uueks tähtajaks (viimati nimetatud võimalus eeldab juhatuse liikme kirjalikku nõusolekut). Nimetatud ajaperioodil juhatuse liikme poolt tehtud tehingud juriidilise isiku nimel ei tohiks kaasa tuua täiendavat või eraldi vastutust, võrreldes juhatuse liikme tavapärase seadusjärgse vastutuse põhimõtetega. Samas tuleb aktsepteerida juhatuse liikme keeldumist juriidilist isikut esindada, kui tema volituste tähtaeg on saabunud.

Saksa õiguskirjanduses on palju diskuteeritud juriidilise isiku nimel tegutseva juhatuse liikme poolt tehingu tegemise üle juriidilise isikuga (esindaja poolt esindatavaga tehingu tegemise probleem). *BGB* § 181 kohaselt on esindajal keelatud teha tehingut esindatava nimel iseendaga, v.a kui selleks on esindatava otsene luba. Seda sätet kohaldatakse ka juriidilise isiku esindusõiguslike organite, samuti likvideerijate suhtes. Erandiks on need juhud, kui osaühingu või isikuteühingu ühingulepinguga on selliste tehingute tegemine juhatuse liikmele otseselt lubatud. Sellist luba ei ole võimalik anda aktsiaseltsi puhul. Kui ühingulepinguga sellist õigust ette ei ole nähtud, on tehing kehtetu (mitte aga tühine). Võimalik on tehingu hilisem heakskiitmine. Kui näiteks osaühingul on kaks esindajat (juhatuse liiget) ja üks teeb tehingu iseendaga, siis teine juhatuse liige võib selle tehingu osaühingu nimel heaks kiita. Kui teist juhatuse liiget pole, saab heakskiitmine toimuda osanike üldkoosoleku otsusega. Selline heakskiitmise süsteem ei kehti ühemeheühingute puhul. Siin on obligatoorne põhikirjast tulenev otsene volitus selliste tehingute tegemiseks.*¹⁰

Saksa kohtupraktika võimaldab iseendaga tehingu tegemise piirangust mööda minna sellisel teel, et juriidilise isiku esindusorgan (ka juhatuse liige) volitab juriidilise isiku nimel tehingu tegemiseks kedagi kolmandat, kes teeb siis tehingu juriidilise isiku nimel mõne juhatusse kuuluva üksikisikuga. Samas ei aktsepteeri Saksa kohtupraktika (*BGHZ* 64, 74) sellist konstruktsiooni, kus üks ühisesindusvolitust omav juhatuse liige volitab teist ühisesindusõigust omavat juhatuse liiget tegema ühingu nimel tehingu esimesena nimetatud juhatuse liikmega.*¹¹

TsÜS § 95 lõikest 2 tulenevalt ei või esindaja teha üldjuhul esindatava nimel tehingut iseendaga või isikuga, kelle esindajaks ta samaaegselt on. See on lubatud üksnes siis, kui see tuleneb seadusest või esindatava antud volitusest. Praktikas (sh tööõigussuhetes) esineb sageli juhtumeid, kus juriidilise isiku juhataja teeb tehingu iseendaga. Samuti on sagedased juhtumid, kus juhatuse liige on mitmepoolses lepingus koos juriidilise isikuga üheks lepingu subjektidest, kusjuures sellise tehingu tegemiseks ei ole juriidilise isiku poolt väljastatud eraldi volikirja ning puuduvad vastavad volitused ka põhikirjas (ühingulepingus) (nt juhatuse liige võtab iseenda tööle firma tegevdirektorina, sõlmides sellekohase töölepingu). Selliselt tehtud tehingute kehtivuse tagamiseks peaks ka Eesti eraõiguslike juriidiliste isikute põhikirjades olema sõnaselgelt antud juhatuse liikmetele vastav volitus. Kui seda tehtud ei ole, on tegemist Eesti õiguse kohaselt tühise tehinguga.

TsÜS eelnõus on fikseeritud põhimõte, mille kohaselt juriidilise isiku organi liige ei või oma seadusest tulenevaid organi liikme õigusi üle anda, kui seadusest ei tulene teisiti. Eeltoodust ei selgu siiski, kas juhatuse liige võib või ei või volitada juriidilise isiku nimel mõnda kolmandat isikut teatud tegude tegemiseks nimetatud juriidilise isiku enda nimel. Vältimaks võimalikke õiguste kuritarvitusi juhatuse liikmete poolt, tuleks TsÜS eelnõus fikseerida, et juhatuse liikmel ei ole õigust tehingu tegemiseks iseendaga ega volitada ka mistahes kolmandat isikut esindama vastavat juriidilist isikut teatud tehingu tegemiseks, kui põhikirjast või ühingulepingust ei tulene teisiti.

2. Eraõigusliku juriidilise isiku vastutus oma organite tegude eest

Kuivõrd eraõiguslik juriidiline isik on võimeline omandama tsiviilõigusi ja võtma tsiviilkohustusi, muutub aktuaalseks küsimus, kes ja millisel juhul vastutab eraõigusliku juriidilise isiku kohustuste mittenõuetekohase täitmise eest.

Šveitsi õiguse kohaselt arvatakse juriidilise isiku käitumise hulka nii tema organi õiguspärased kui ka õigusvastased teod. Vastavalt *ZGB* §-le 55 on organid ellu kutsutud selleks, et kujundada juriidilise isiku tahet. Nad kohustavad juriidilist isikut nii õigustehingute sõlmimisega kui ka oma muu käitumisega. Šveitsi võlaõigusseaduse § 41 kohaselt vastutab juriidiline isik täies ulatuses nende õigusvastaste kahjude eest,

¹⁰ K. Schmidt (viide 1), lk 269.

¹¹ Samas, lk 272.

mis on tema organite kaudu tekitatud kolmandatele isikutele.^{*12} Eeltoodut ei tule aga tõlgendada selliselt, et juriidiline isik vastutab kõigi tema organi poolt toime pandud tegude eest. Tegusid, milledeks juriidiline isik oma spetsiifilise olemuse tõttu ei ole võimeline, ei saa käsitleda juriidilise isiku tegudena. Juriidilise isiku tegudena saab käsitleda neid tema organi tegusid, mida on võimalik seostada ühingu eesmärgi täitmisega.^{*13}

Teisiti on vastutuse jagunemine juriidilise isiku ja tema organi vahel reguleeritud Saksa õiguses, samuti Eesti õiguses. Saksa õiguse järgi omistatakse juriidilise isiku organi käitumine küll juriidilisele isikule, kuid seda ei loeta mitte juriidilise isiku enese käitumiseks, vaid juriidilise isiku organi käitumiseks.^{*14} Saksa *BGB* §-de 31, 86 ja 89 järgi on juriidiline isik deliktivõimeline. *BGB* § 31 kohaselt vastutab juriidiline isik selle kahju eest, mille on tekitanud juhatus, juhatuse liige või mõni teine põhikirjaga määratud esindaja nende pädevusse kuuluvate tegude sooritamisega, millest tuleneb kahju hüvitamise kohustus kolmandate isikute suhtes. Organi süüline käitumine ei ole juriidilise isiku süüline käitumine. Viimane vastutab aga *BGB* § 31 järgi, kuna organ teostab juriidilise isiku teovõimet.^{*15}

Saksa Liidukohus on seisukohal, et kui üks juriidilise isiku seadusjärgne esindaja võltsib teise seadusjärgse esindaja allkirja, siis ei saa seda käsitleda juriidilise isiku enda lubamatu tegevusena *BGB* § 31 järgi. Siin on tegemist juriidilise isiku juhatuse liikme või mõne muu põhikirjajärgse esindaja vastutusega, mitte aga juriidilise isiku vastutusega õigusrikkumise eest. Juriidilise isiku vastutus *BGB* § 31 järgi eeldab, et esindaja tegevus oleks seotud tema pädevusse antud valdkondadega. Organi ülesannete ringi ja sooritatud õigusvastase teo vahel peab olema äratuntav seos. Ei ole nõutav, et see tegu oleks otseselt hõlmatud organi esindusvolitusega. *BGB* § 31 laieneb ka nendele juhtudele, kus organ on oma esindusvolitusi ületanud. Siiski ei tohi see olla organi ülesannete ringist nii kaugel, et kõrvalseisja jaoks on silmnähtav, et organ on tegutsenud väljaspool temale pandud ülesannete raame. Juriidiline isik vastutab *BGB* § 31 järgi näiteks siis, kui panga filiaali juhataja on oma ametikohta ära kasutades petab panga klienti; kui ühisesinduse puhul üks esindajatest esineb ainuesindajana ja teeb seejuures lubamatuid tegusid.^{*16}

Saksa õiguses tehakse juriidilise isiku vastutuse küsimuse lahendamisel olulist vahet, kas vastutuse aluseks olev tegu tehti organi kui seadusjärgse esindaja poolt või kolmanda isiku poolt. Kui organ paneb toime lubamatu teo, vastutab juriidiline isik kõigi kahjunõuete eest vastavalt *BGB* §-dele 31 ja 828. Kui kahju tekib aga organi poolt volitatud kolmanda isiku tegudest, vastutab juriidiline isik üldjuhul tegude eest, mis sooritati esindusvolituse raamides. Juriidiline isik ei vastuta eelnimetatud juhul siis, kui organ on kolmanda isiku valikul, instrueerimisel ja järelevalvel järginud õiguslikus elus nõutavat hoolsust. Juriidiline isik vabaneb vastutusest ka siis, kui eelnimetatud järelevalve oli küll ebakorrektn, aga kahju oleks tekkinud ka nõutava hoolsuse järgimisel. Neid põhimõtteid kohaldatakse Saksa õiguse kohaselt kõigi eraõiguslike juriidiliste isikute suhtes.^{*17}

Eestis ei ole juriidilise isiku ja tema organi vahel vastutuse jagunemine nii täpselt piiritletud kui Saksa õiguses. Kuigi TsÜS-s ei ole otseselt sätestatud, et juriidiline isik vastutaks tema organi poolt ülesannete täitmisel tekitatud kahju eest, tuleneb see siiski TsÜS mõttest.

TsÜS § 45 lõige 1 kohaselt vastutab juriidiline isik oma kohustuste eest oma varaga. Kohustusi saab juriidiline isik võtta õigusvõime piires oma esindaja tegudega. Juriidilise isiku organi pädevus määratakse TsÜS § 44 lõige 3 kohaselt seaduse, põhikirja või ühingulepinguga. Seega kui kohustus on juriidilisele isikule võetud õigusvõime piires ja organ, mis selle võttis, tegutses pädevuse piirides, vastutab juriidiline isik tema organi poolt võetud kohustuste eest. Kui organ on aga tehingu tegemisel ületanud juriidilise isiku õigusvõimet ning seega ka oma pädevust ja selline tehing tunnistatakse huvitatud isiku nõudel kehtetuks, siis vastutab saabunud tagajärgede eest kolmanda ehk huvitatud isiku ees juriidiline isik. See tuleneb TsÜS § 80 lõikest 3, mille järgi võib isik, kelle nõudel on juriidilise isiku õigusvõimet ületav tehing tunnistatud kehtetuks, nõuda õigusvõimet ületanud juriidiliselt isikult kahju hüvitamist. Tulevikus tuleks TsÜS-sse sisse viia täiendus, mis konkreetselt reguleeriks juriidilise isiku vastutuse tema organite tegude eest analoogiliselt *BGB* §-s 31 sätestatuga.

TsÜS § 46 lõige 1 kohaselt vastutavad juhatuse või seda asendava organi liikmed, kes on oma kohustuse täitmata jätmise või mittenõuetekohase täitmisega süüliselt sellele juriidilisele isikule kahju tekitanud,

¹² A. Meier-Hayoz, lk 27.

¹³ Samas, lk 28.

¹⁴ W. Flume, lk 377.

¹⁵ C. Creifeld. *Rechtswörterbuch*. München, 1992, lk 379.

¹⁶ W. Flume, lk 393.

¹⁷ W. J. Friedrich, lk 28.

juriidilise isiku ees solidaarselt. Sama printsiip kehtib ka Saksa õiguses. Saksa seadustes ei rõhutata süülist kahju tekitamist, vaid räägitakse üksnes kahju tekitamisest. Saksa *AktG* § 93 lõikes 3 on eraldi ja ammendavalt välja toodud need juhtumid, mil kahju on kohustatud hüvitama see juhatuse liige, kes kahju on tekitanud. Neil juhtudel ei ole tegemist kõigi juhatuse liikmete solidaarvastutusega. Selliseks juhuks on näiteks see, kui juhatuse liige on vastuolus seadusega maksnud intresse aktsionäridele, on omandanud aktsiaseltsi oma aktsiaid, laiali jaganud ühingu vara, taganud laenu jne.

TsÜS eelnõu § 33 kohaselt vastutavad juriidilise isiku juhatuse või muu juhtorgani liikmed, kes oma kohustuse rikkumisega on tekitanud kahju juriidilisele isikule, juriidilise isiku ees solidaarselt. Kahju hüvitamise kohustust ei ole, kui juhatuse või muu juhtorgani liige tegutses vastavalt üldkoosoleku või muu pädeva organi seaduslikule otsusele.

Eesti ÄrS-sse tuleks analoogselt Saksa õigusega lülitada need juhtumid, mil juhatuse liige ise vastutab tema tekitatud kahjude eest, sest kehtiva õigusega on pandud nendele juhatuse liikmetele, kes toimivad kooskõlas seadusega ja äriühingu põhikirjaga, liiga suur vastutusekoorem eelkõige teiste juhatuse liikmete seadusvastaste tegude eest.

Vastavalt TsÜS § 46 lõikele 2 vastutavad juhatuse liikmed solidaarselt juriidilise isiku võlausaldaja ees, kui nad on süüliselt tekitanud kahju selle juriidilise isiku võlausaldajale ja kui juriidilise isiku varast ei jätku võlausaldaja nõude rahuldamiseks. Oluline on märkida, et siin ei vastuta juhatuse liige mitte juriidilise isiku, vaid otseselt selle juriidilise isiku võlausaldaja ees. TsÜS eelnõu § 33 lõige 2 kohaselt võib juriidilise isiku juhatuse liikme vastu esitada kahju hüvitamise nõude juriidilise isiku võlausaldaja, kui viimane ei saa nõudeid rahuldada juriidilise isiku vara arvel.

Praktikas on tekitanud küsimusi asjaolu, kuidas teha kindlaks, et üks või teine isik tegutses teatud õigustoimingu ajal just juriidilise isiku esindajana, millega kaasneb juriidilise isiku vastutus. Ühest vastust sellele küsimuse lahendamiseks ei ole. Võib asuda seisukohale, et lähtuda tuleks kriteeriumist, kelle huvides konkreetne isik tegutses: kas enda või juriidilise isiku huvides. Kui leiab kinnitust asjaolu, et konkreetne tegu tehti ka juriidilise isiku huvides, on sellega kaasnevate tagajärgede eest vastutav juriidiline isik.

Eelkirjeldatud probleemiga seondub ka küsimus, kas juriidilist isikut saavad kohustada üksnes juhatuse liikmed oma tegudega või ka juriidilise isiku teiste organite liikmed.

Seaduses ei ole otseselt reguleeritud asjaolu, kas juriidiline isik vastutab ka kahju eest, mille on tekitanud näiteks aktsiaseltsi nõukogu liikmed, kes ei oma esindusõigust. Ühe võimalusena võib seaduse analoogiat kohaldades (TsK § 449) asuda seisukohale, et juriidiline isik vastutab ka nende isikute tekitatud kahju eest, kui nende käitumine oli seotud juriidilise isiku huvides tegutsemisega. Teiselt poolt on võimalik ka seisukoht, mille kohaselt juriidiline isik ei saa vastutada nende isikute tegude eest, kellel puudub õigus juriidilise isiku nimel tegutseda ning viimasele õigusi ning kohustusi võtta. Väljaspool volitusi tehtud teod ei saa õiguse üldpõhimõtte kohaselt kaasa tuua kohustuste tekkimist isikule, kelle esindajana tegutseti.

Põhjendatuks tuleb pidada siiski seisukohta, mille kohaselt juriidiline isik vastutab nii oma esindusorganite liikmete kui ka mitteesindusorgani liikmete tegude eest juhul, kui viimased tegutsesid juriidilise isiku huvidest lähtuvalt. Huvikriteeriumi aluseks võtmist võib lugeda põhjendatuks tulenevalt juriidilise isiku ning tema organite vahelise suhte spetsiifikast.

Juriidilist isikut ei saa aga pidada vastutavaks selle isiku õigusvastaste tegude eest, kes tegutses juriidilise isiku nimel tsiviilõigusliku volituse alusel, mis oli temale antud juriidilise isiku juhatuse poolt. Siin kehtivad TsÜS-s esindust reguleerivad sätted ning ka põhimõtte, et volituse ületamise korral ei too see kaasa kohustuste tekkimist esindatavale. Kehtib ka reegel, et mistahes esindaja poolt toime pandud õigusrikkumised asuvad väljaspool volitust, sest volitust saab anda üksnes õiguspäraste tegude tegemiseks.

3. Läbiva vastutuse printsiip

Juriidilise isiku üheks olemuslikuks tunnuseks on iseseisev varaline vastutus. Nimetatud printsiip on fikseeritud ka TsÜS § 45 lõikes 1. Sama paragrahvi teises lõikes on aga öeldud, et seaduses sätestatud juhtudel vastutavad juriidilise isiku liikmed või osanikud täiendavalt oma varaga.

Sellist juhtumit, kus juriidilise isiku kõrval või asemel vastutavad juriidilise isiku kohustuste eest lisaks juriidilisele isikule endale ka juriidilise isiku liikmed, nimetatakse kirjanduses läbiva vastutuse põhimõt-

teks.^{*18} Kui isikuteühingu (täisühing ja usaldusühing) puhul on selle põhimõtte rakendamine põhjendatav isikuteühingu kui ühingute ühe alaliigi spetsiifiliste, ajalooliselt välja kujunenud tunnustega, siis kapitaliühingu puhul ei ole üldjuhul selline vastutuse põhimõtte millegagi põhjendatav.

Nii Eesti kui ka Saksa ühinguõiguses kehtib põhimõtte, mille kohaselt juriidilise isiku osanik/aktsionär ei vastuta isiklikult aktsiaseltsi kohustuste eest. Ometi on Saksa kohtupraktika teinud sellest põhimõttest erandeid.

Läbiva vastutuse põhimõtte tähendab sisuliselt juriidilise isiku ja tema liikmete, samuti kummagi vara eraldatuse printsiibi eiramist. Juhtumid, mil Saksa kohtuorganid nimetatud põhimõttest on juhitud, on leidnud Saksa õiguskirjanduses küllaltki põhjalikku käsitlemist.

Kõige sagedamini kohtab kohtupraktikas läbiva vastutuse printsiibi kohaldamist ühemeheühingute puhul. Selle põhimõtte kohaldamist on põhjendatud asjaoluga, et juriidiliste isikute õigusvormi kasutatakse ühemeheühingute puhul kõige sagedamini õiguskorra vastaselt. Kohtud on seisukohal, et tegelikku elu ja olulisi asjaolusid arvesse võttes on teatud erilistel juhtudel põhjendatud seaduses fikseeritud normi tähelepanuta jätmise.^{*19} Peamisteks läbiva vastutuse juhtumiteks on juriidilise isiku liikme täiendav vastutus lisaks juriidilisele isikule endale. Vastupidine, s.t juriidilise isiku vastutus täiendavalt oma liikme vastutusele, on väga harva ettetulev. Läbiva vastutuse põhimõttest lähtuvaks riigiks on eelkõige Ameerika Ühendriigid, kus paljudes kohtuotsustes on ette nähtud liikmete isiklik vastutus juriidilise isiku vastutuse kõrval.^{*20}

Õiguskirjanduses on üritatud välja töötada läbiva vastutuse printsiibid. Saksa õigusteadlase R. Sericki käsitle kohaselt on nimetatud printsiibi kohaldamine lubatud üksnes juhul, kui juriidilise isiku õigusvormi teadvalt kuritarvitatakse eesmärgiga lepingulisi kohustusi rikkuda ja kolmandatele isikutele kahju tekitada.^{*21} Näiteks viib seaduse või lepinguga kehtestatud konkurentsikeelu rikkumine füüsilise isiku poolt selle isiku samastamisele keeldu rikkunud juriidilise isikuga, mille abil keeldu rikuti ja sellega ka keelu laienemisele juriidilise isiku suhtes, mille osanikuks on vastav füüsiline isik. Samuti kui keegi laseb kanda temale tasumisele kuuluvad summad tema poolt valitsetava juriidilise isiku arvele, peab ta arvestama sellega, et ta loetakse selle summa kättesaanuks ning tal puudub õigus esitada täiendavat nõuet võlgniku vastu.^{*22} Kui näiteks ühemeheühing sõlmib lepingu ning enne lepingu kohast täitmist osanik lõpetab ühingu ja asutab uue, siis sellisel juhul aktsepteerib kohtupraktika osaniku isiklikku vastutust lepingu täitmise eest.^{*23} Serick on seisukohal, et ainuüksi asjaolu, et läbiva vastutuse printsiibi kohaldamata jätmisel ei ole saavutatav õigusnormi objektiivne eesmärk, ei tohiks olla aluseks nimetatud printsiibi kohaldamisele.^{*24}

Saksa Liidukohtu 8. juuli 1970. aasta otsusega (*BGHZ* 54, 222) leidis kohtu poolt tuvastamist, et hageja rentis oma kinnisasja ühele juriidilisele isikule, kes andis kinnisasja allrendile oma liikmetele. Juriidiline isik renti ei tasunud, kuna tal puudus reaalne vara. Hageja esitas kohtusse hagi allrentnike vastu. Kohtuotsuse kohaselt vastutavad juriidilise isiku osanikud hageja ees rendimaksete tasumise eest.

Karlsruhe Ülemmaakohtus arutusel olnud ühe kaasuse kohaselt kandsid ühe majanduslikult eduka äriühingu ainuosanikest juhatuse liikmed teatud tehingud nende suure riski tõttu üle ühele teisele ühingule, mis oli pankroti äärel ning mille osanikeks ja juhatuse liikmeteks nad samuti olid. Kohus asus oma otsuses seisukohale, et kuna need juhatuse liikmed tegutsesid teadvalt eesmärgiga tekitada kahju oma äriühingu võlausaldajatele, vastutavad nad isiklikult kogu oma varaga nimetatud tehingutest tulenevate kohustuste täitmise eest. Kohus leidis, et tegemist on juriidilise isiku õigusliku vormi kuritarvitamisega tema liikmete poolt.^{*25}

Juriidilise isiku ja tema osanike eraldatuse printsiibist kõrvalekaldumist on Saksa kohtud pidanud õigustatuks näiteks ka juhul, kui aktsiaseltsi üldkoosolek arutab aktsiaseltsi juhatuse vastutusest (kohustustest) vabastamise küsimust. Kohus asus siin seisukohale, et kui aktsiaseltsi üheks aktsionäriks on osaühing, mille enamuosanikuks on aktsiaseltsi juhatuse liige, ei või nimetatud osaühingu osaleda taolise küsimuse

¹⁸ Vt H. Coing. Zum Problem des sogenannten Durchgriffs bei juristischen Personen.

¹⁹ J. von Staudingers. Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen. Erstes Buch. Allgemeiner Teil. § 21-103. 13. Auflage. Bearbeitet von H. Dilcher jt Berlin, 1995, lk 20.

²⁰ H. Wiedemann. Gesellschaftsrecht. Band I. München, 1980, lk 223.

²¹ R. Serick. Rechtsform und Realität juristischer Personen. Tübingen, 1980, lk 203.

²² Samas, lk 207.

²³ Samas, lk 32.

²⁴ Samas, lk 208.

²⁵ W. Schulte. Rechtsprechungsübersicht zum Trennungsprinzip bei juristischen Personen. Zeitschrift für Wissenschafts- und Bankrecht. Sonderbeilage. 1/1979, lk 7-8.

hääletusel. Vastasel juhul oleks tegemist iseenda üle õigusemõistmisega. Sama põhimõttega on tegemist juhul, kui ühe äriühingu ärijuht omab enamusosalust teises äriühingus, mis on esimese äriühingu äripartneriks. Siis ei tohi nimetatud ärijuht (juhataja) otsustada tehingu tegemise üle vastava äripartneriga.^{*26}

Samas rõhutatakse, et üksnes asjaolu, et juriidiline isik on kas ühe või mitme oma osaniku võimu või mõju all, ei õigusta läbiva vastutuse põhimõtte kohaldamist.^{*27}

Seega võib eelnevate näidete varal kokkuvõtvalt öelda, et läbiva vastutuse printsiip on kohaldatav üksnes nendel juhtudel, kui tegemist on juriidilise isiku õigusliku vormi teadva kuritarvitamisega juriidilise isiku osanike poolt.

Erinevalt Saksa kohtupraktikast ei ole Eesti kohtupraktikas nimetatud printsiip veel kohaldamist leidnud. Selle põhjusena tuleb mainida nii normatiivsuse printsiibi täpset täitmist kohtute poolt kui ka asjaolu, et puudub seaduslik alus nimetatud printsiibi kohaldamiseks kapitaliühingute puhul. Just kapitaliühingute puhul (osaühing, aktsiaselts) võib läbiva vastutuse põhimõtte kohaldamise vajadus kõige teravamalt päevakorda tõusta.

Kuigi läbiva vastutuse põhimõtte kasutamise vajadus on äärmuslik ning erandlik abinõu ning selle laialdast kohaldamist ei saa aktsepteeritavaks pidada, tuleks nii TsÜS-s kui ka kapitaliühinguid reguleerivates seadustes (eelkõige ÄrS) näha õiguskorra jämeda rikkumise juhtudeks ette võimalus läbiva vastutuse printsiibi kohaldamiseks. Võimalike kriteeriumitena selle põhimõtte kohaldamisel tuleksid kõne alla heausksuse ning õiguskindluse printsiibid.

Eesti kohtupraktikas on aga mitmeid kaasuseid, mille puhul olukorras, kus äriühing ei täida temale lepingust tulenevaid kohustusi ning ei ole suuteline oma halva majandusliku olukorra tõttu lepingupartneritele kahju hüvitama, on viimased esitanud nõude nii äriühingu enese kui ka viimase nimel tegutsenud isikute suhtes. Seega on üritatud äriühingu kohustuste täitmise eest panna vastutama mitte ühingu osanikke, vaid ühingu nimel tegutsenud juhatuse liikmeid (kes sageli on samaaegselt vastava ühingu osanikuks). Eeltoodu õigusliku alusena on tuginetud eelkõige TsÜS §-le 46.

Näitena võib tuua Tallinna Ringkonnakohtu kohtuotsuse tsiviilasjas nr II-2/297/1999 Südalinna Kinnisvaraholduse Munitsipaaltevõtte (KME) hagi AS Samara ja V. Kuljase vastu 56 884,76 nõudes.^{*28}

AS-I Samara oli tekkinud rendivõlgnevus hageja ees. Hageja palus oma hagiavalduses mõista AS-I Samara ja selle juhatuse esimehelt V. Kuljaselt solidaarselt välja rendivõlg. Hageja väitis, et V. Kuljas on AS Samara lepinguliste kohustuste mittetäitmisega tekitanud kahju aktsiaseltsi võlausaldajale ning peab vastavalt TsÜS § 46 lõikele 2 vastutama solidaarselt aktsiaseltsi võlausaldaja ees, kui aktsiaseltsi varast ei jätku nõude rahuldamiseks.

Tallinna Linnakohus rahuldab hagi üksnes AS Samara vastu. Linnakohus ütles, et V. Kuljas ei ole õige kostja, kuna ei ole tõendatud kahju tekitamine tema poolt. Vastutus saab järgneda üksnes süü olemasolul. Ühtlasi märkis linnakohus, et hagi esitati lepingulise suhte alusel ning kahju hüvitamiseks hagi esitatud ei ole.

Hageja vaidlustas Tallinna Linnakohtu otsuse, kuna viimane jättis kohaldamata solidaarvastutuse. Kostja palus jätta apellatsioonkaebuse rahuldamata, sest TsÜS § 46 lõige 2, TsK § 227 ja ÄS § 315 lõige 2 kohaselt tekib juhatuse liikmete vastutus üksnes varalise kahju süülisel tekitamisel ning juhul, kui juriidilise isiku varast ei jätku võlausaldajate nõuete rahuldamiseks.

Tallinna Ringkonnakohus asus seisukohale, et õige kostja on just AS Samara, vaatamata asjaolule, et viimane on sundlõpetatud, kuid registrist kustutamata. Ringkonnakohus leidis, et asjaolu, et AS-I Samara võib-olla ei ole piisavalt vara oma lepinguliste kohustuste täitmiseks, ei anna iseenesest alust nende kohustuste täitmise panemiseks solidaarse vastutuse korras V. Kuljasele. Ringkonnakohus arvates ei olnud esitatud ka tõendeid selle kohta, et Kuljas oleks süüliselt jätnud täitmata või oleks täitnud mittenõuetekohaselt oma kohustusi aktsiaseltsi juhatuse esimehena, põhjustades sellega apellandile kahju. Apellatsioonkaebus jäeti rahuldamata.

Sisult analoogne lahend on veel Tallinna Ringkonnakohtu kohtuotsus tsiviilasjas nr II-2/434/1999 AS Südalinna Kinnisvara Munitsipaaltevõtte (KME) hagi AS Helsiko ja K. Drombjani vastu 136 382,62

²⁶ Samas, lk 16.

²⁷ J. von Staudingers, lk 24.

²⁸ Tallinna Ringkonnakohtu tsiviilkolleegiumi kohtuotsus 19. aprillist 1999 AS Südalinna Kinnisvaraholduse apellatsioonkaebuse alusel Tallinna Linnakohtu 04.01.1999. aasta otsuse peale Südalinna Kinnisvaraholduse Munitsipaaltevõtte (KME) hagi AS Samara ja V. Kuljase vastu 56 884,76 nõudes. Riigikohtu Õigusteabeosakond.

nõudes^{*29}, samuti Tallinna Ringkonnakohtu otsuses tsiviilasjas nr II-2/898/98 Sergei Vasenkin hagi AS Kevelik, D. Gladõshevi, J. Mavtsoni ja P. Kodaluvi vastu võla sissenõudmiseks.^{*30}

Mõlema eelnimetatud kaasuse puhul on kohtud jõudnud järeldusele, et puudub aktsiaseltsi juhatuse liikmetena tegutsenud isikute süü aktsiaseltsi võlausaldajatele kahju tekitamises, samuti ei ole tõendatud teine seadusega nõutud asjaolu, et aktsiaseltsil ei jätku vara võlausaldaja nõude rahuldamiseks. Tallinna Ringkonnakohus mainis oma viimatinimetatud otsuses muuhulgas seda, et aktsiaseltsi seadusliku esindaja tegutsemine juriidilise isiku esindajana ja seda nii aktsiaseltsi võlausaldajaga lepingu sõlmimisel kui ka täitmisel, ei ole iseenesest juhatuse liikme süü väljendus oma kohustuste täitmisel.

Tallinna Linnakohtu otsusest tsiviilasjas nr 2/3/221-2226/98 OÜ Vara ja Hooldus hagi AS Ted-Rom ja selle juhatuse liikme Irina Vassiljeva vastu teenustasu nõudes nähtub, et hageja osutas kostjale nende vahel sõlmitud kommunaalteenuste lepinguga kommunaal- ja muid teenuseid.^{*31} Kostjal (AS-I Ted ja Rom) tekkis võlgnevus hageja ees.

Tallinna Linnakohus, tuginedes TsÜS § 46 lõikele 2, asus seisukohale, et kostja juhatuse liige on hoidunud tahtlikult kõrvale lepingust tulenevate kohustuste täitmisest. Kohus leidis, et hagi on tõendatud ja põhjendatud ning mõistis AS-lt Ted-Rom ning selle juhatuse liikmelt solidaarselt välja hageja poolt nõutud summa.

Kohtuotsusest ei nähtu põhjendust selles osas, et juhatuse liige oleks süüliselt oma kohustusi mittenõuetekohaselt täitnud (kohus sisuliselt eeldab juhatuse liikme süüd), samuti pole kohtuotsuses mainitud asjaolu, mis tõendaks vara puudumist juriidilisel isikul. Eeltoodust tulenevalt ei saa kohtuotsust summa väljamõistmise osas juhatuse liikmelt pidada koosõlas olevaks TsÜS § 46 lõikes 2 fikseerituga.

Seega tuleb mainida, et teatud asjaolude esinemisel on kehtiva õiguse kohaselt võimalik esitada nõue lisaks kohustist mittenõuetekohaselt täitnud äriühingule ka viimase juhatuse liikmete vastu. Samas peab rõhutama, et tingimused, mille olemasolul on võimalik juriidilise isiku seadusliku esindaja vastu nõuet esitada, on suhteliselt ranged ning seetõttu on taolised hagid ka harva esinevad.

Tegelikult tekib varaline kahju juriidilise isiku võlausaldajale eelkõige juriidilise isiku esindusorgani tegude tagajärjel. Seetõttu ei saa lugeda põhjendatuks TsÜS-s ning ka TsÜS eelnõus fikseeritud regulatsiooni juriidilise isiku juhatuse liikmete või seda asendava organi liikmete täiendava vastutuse osas. Juhul kui on tõendatud juriidilise isiku juhatuse liikme või seda asendava organi liikme süü oma kohustuste mittekohasel täitmisel (arvestada tuleks seejuures asjaolu, kas kahju tekkimise aluseks olev käitumisakt toimus üksnes konkreetse juhatuse liikme enda otsuse alusel või tegutses juhatus mõne temast kõrgemal seisva organi otsuse alusel), tuleks kahju kannatanud juriidilise isiku võlausaldajale ette näha ka võimalused nõude esitamiseks nii juriidilise isiku kui ka tema nimel tegutsenud juhatuse liikme vastu (juriidilise isiku ning tema esindaja solidaarse vastutuse põhimõte). Eelkõige peaks nimetatud põhimõtte tulema kohaldamisele juhul, kui juriidilise isiku seaduslikul esindajal oli isiklik huvi õigusvastase teo toimepanemiseks, mille tagajärjel tekkis kahju juriidilise isiku võlausaldajale.

Juriidilise isiku juhatuse või selle organi vastutuse võib põhjendatuks lugeda regulatsioonis, mis on fikseeritud ÄrS § 187 lõikes 2, § 315 lõikes 2, MtÜS § 32 lõikes 2 ja SaS § 23 lõikes 2. Tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 46 lõikest 2 ning TsÜS eelnõu § 33 lõikest 2 tuleks aga välja jätta nõue, mille kohaselt tuleb süüliselt tegutsenud juhatuse liikme või seda asendava organi liikme vastutus kõne alla üksnes siis, kui juriidilise isiku varast ei jätku võlausaldaja nõude rahuldamiseks (subsidaarse vastutuse põhimõte). Aktsepteeritavaks ei saa pidada olukorda, kus TsÜS-i suhtes eriseadusteks olevates õigusaktides on fikseeritud eraõigusliku juriidilise isiku juhatuse liikme või seda asendava organi liikme vastutuse osas erinev regulatsioon, võrreldes TsÜS-ga.

Autorist:

Magister iuris (Tartu Ülikool) Kalev Saare töötab advokaadibüroos Lepik & Luhaäär. Käesolev artikkel põhineb tema 1999. aastal kaitstud magistritööl teemal „Eraõigusliku juriidilise isiku kui iseseisva õigussubjekti õiguslikust seisundist“ (juhendaja *mag. iur.* Irene Kull).

²⁹ Tallinna Ringkonnakohtu tsiviilkollegiumi kohtuotsus 03. maist 1999 AS Südalinna Kinnisvarahoolduse Munitsipaaltelevõtte apellatsioonkaebuse alusel Tallinna Linnakohtu 18.02.1999. aasta otsuse peale AS Südalinna Kinnisvarahoolduse hagi AS Helsiko ja Karin Drombjani vastu 136 382,62 krooni nõudes. Riigikohtu Õigusteabeosakond.

³⁰ Tallinna Ringkonnakohtu otsuses tsiviilasjas nr II-2/898/98 Sergei Vasenkin apellatsioonkaebuse alusel Tallinna Linnakohtu 05.05.1998. aasta otsusele Sergei Vasenkin hagi AS Kevelik, D. Gladõshevi, J. Mavtsoni ja P. Kodaluvi vastu võla sissenõudmiseks.

³¹ Tallinna Linnakohtu 24.05.1999. aasta kohtuotsus tsiviilasjas A. Viluoja taotluse alusel OÜ Vara ja Hooldus hagi AS Ted-Rom ja Irina Vassiljeva vastu teenustasu nõudes. Riigikohtu Õigusteabeosakond.